

שאלון 8281 • חורף 2024

חוברת תרגול: שאלות בנוסח שלנו, תשובות מופת ומחוון

יצרה: רוית ראש בן ישי

השאלות מנוסחות מחדש, בלשון שלנו, בהשראת השאלות שהופיעו בבחינה. התשובות, המחוונים והפיגומים נכתבו כאן במיוחד לתרגול.

מהדורה למורה – תשובות מופת

מחוון לכל שאלה (25 נק׳)

רכיב	נקודות
טענה מרכזית ברורה שעונה בדיוק על השאלה	5
ביסוס: לפחות שתי דוגמאות מדויקות מהיצירה (ציטוט קצר או תיאור רגע)	8
הסבר: קישור כל דוגמה לטענה – למה היא מוכיחה אותה	7
שימוש נכון במושגים ספרותיים (מספר, ניגוד, סמל, אירוניה...)	3
מבנה, לשון וסיכום שחוזר לטענה	2
סה״כ	25

שאלה 1 • יגון / אנטון צ'כוב

בסיפור "יגון" מעוצבת ביקורת על חברה שאינה מקשיבה לכאבו של היחיד. הראו כיצד באה הביקורת לידי ביטוי בשני אמצעים לפחות (למשל: המפגשים של יונה עם הדמויות, תיאורי השלג והעיר, הסיום), והסבירו מה הסיפור מעורר בקוראים.

טענה: "יגון" מבקר חברה עירונית קרה, שבה אדם שאיבד את בנו אינו מוצא ולו אוזן אחת קשבת. הביקורת נבנית בהדרגה – מפגש אחר מפגש – ונחתמת בסיום אירוני וכואב.

• המפגשים החוזרים: יונה פונה שוב ושוב: לקצין שהוא מסיע, לשלושת הצעירים העליזים, לשוער ולעגלון הצעיר בפונדק. כל ניסיון נקטע – הקצין עוצם עיניים, הצעירים מקללים ומאיצים בו, השוער מגרש אותו, והעגלון הצעיר נרדם. החזרה על אותו דגם מראה שאין זה מקרה בודד אלא אופייה של חברה שלמה.

• תגובת הגיבן: כשיונה מספר שבנו מת, אחד הצעירים עונה בקלילות "כולנו נמות" (בתרגום שלנו) וממשיך לדרוש מהירות. המשפט הכללי מבטל את הכאב הפרטי – זו אטימות שמתחפשת לחוכמת חיים.

• השלג והעיר: השלג הרטוב מכסה את יונה ואת סוסתו עד שהם נראים כמו פסלים לבנים, והעיר סביבם רועשת ומהירה. הנוף ממחיש את הבדידות: האדם קופא במקומו בתוך המון שאינו רואה אותו.

• הסיום: בסוף הלילה יונה ניגש לאורווה ומספר את הכול לסוסה הקטנה שלו. האירוניה חריפה: רק בעל חיים "מקשיב". הקורא מבין שבעולם הזה החיה אנושית יותר מבני האדם.

הסבר: ארבעת האמצעים פועלים יחד: הדגם החוזר בונה ציפייה שמתאכזבת שוב ושוב, הדיאלוגים חושפים זלזול, הנוף ממחיש קיפאון ובדידות, והסיום הופך את הציפייה על פיה. המספר כמעט אינו שופט במילים מפורשות – הביקורת עולה מן המעשים עצמם, ולכן היא חזקה יותר.

סיכום: הסיפור משאיר את הקוראים עם אי-נוחות ועם שאלה אישית: האם גם אני עובר/ת ליד אדם שצריך להקשיב לו? כך הביקורת החברתית הופכת לקריאה לאמפתיה ולמעורבות.

טעויות נפוצות

- לספר את העלילה מההתחלה עד הסוף בלי טענה
- לכתוב "החברה רעה" בלי להראות באיזה מפגש ובאיזה משפט
- לשכוח את הסיום עם הסוסה – הוא שיא הביקורת
- לבלבל בין יונה (העגלון) לבין בנו שמת

שאלה 2 • מדירה לדירה / ש"י עגנון

המספר בסיפור "מדירה לדירה" עובר מהסתגרות ובריחה מן הרעש אל קשר אנושי. הסבירו כיצד מעוצב השינוי שחל בו, והתייחסו לתפקידו של התינוק ולמשמעות שתי הדירות.

טענה: "מדירה לדירה" הוא סיפור של מעבר נפשי, לא רק של מעבר דירה: המספר, אדם חולה ופסיבי שמחפש שקט, מגלה שהשקט המושלם דומה למוות, ושהחיים – גם כשהם רועשים ומלוכלכים – נמצאים דווקא בקשר עם התינוק.

• נקודת המוצא: בפתיחה המספר אינו בוחר בעצמו; הוא כותב "הוצרכתי לעזוב את דירתי". הוא חולה, בודד, אין לו שם ואין לו משפחה. הוא עובר לתל אביב על פי עצת הרופא – אדם שהדברים קורים לו.

• התינוק על האסקופה: בדירה החדשה יושב על הסף תינוק חולני ומוזנח של בעלי הבית. המספר נגעל ממנו ומתחמק ממנו. אבל התינוק משקף אותו: גם הוא חלש, חולה וזקוק למגע – כמו בבואה.

• הדירה השקטה: המספר עובר לבית שקט ונקי ומחפש בו מנוחה. דווקא שם, כשהוא שב מן הטיול ומוצא את הסף ריק, "נפל בו ליבו": השקט התגלה כריקנות.

• החזרה והסיום: הוא חוזר לבית הקודם, מחבק את התינוק המלוכלך, ורעשי העיר מתעמעמים. הסיום – "עשיתי את אזני כדי שאשמע עוד" – מראה אדם שפותח את עצמו להקשבה.

הסבר: שתי הדירות הן ניגוד מכוון: האחת רועשת, צפופה ומלוכלכת אך מלאת חיים; השנייה שלווה וסטרילית אך קפואה. התינוק הוא הציר של השינוי – מי שבתחילה מעורר גועל הופך למי שמעורר געגוע. האסקופה (הסף) מסמלת את ההתלבטות בין הסתגרות ברשות היחיד לבין יציאה אל החיים המשותפים.

סיכום: המספר לומד שמרפא אינו בא מבריחה מן העולם אלא מחיבור לאחר. השינוי עובר מפסיביות להקשבה פעילה – ומכאן כוחו של הסיום.

טעויות נפוצות

- לכתוב שהמספר "מבריא" מבחינה רפואית – השינוי הוא נפשי
- להתעלם מן הניגוד בין שתי הדירות
- לתאר את התינוק רק כ"מגעיל" בלי להסביר את ההשתקפות בינו לבין המספר

- לצטט קטעים ארוכים – מספיקות מילים ספורות

שאלה 5 • ליבי במזרח / רבי יהודה הלוי

השיר "ליבי במזרח" מעצב קרע בין המקום שבו נמצא הדובר לבין המקום שאליו נמשך ליבו. הסבירו כיצד הניגודים בשיר מבטאים את מצבו הנפשי של הדובר, ומהי ההכרעה שבסוף השיר.

טענה: השיר בנוי כולו על ניגודים, והם ממחישים נפש קרועה: הגוף בספרד והלב בציון. בסוף השיר הקרע מוכרע – הדובר מוכן לוותר על כל טוב ספרד כדי לראות את עפר המקדש החרב.

• מזרח מול מערב: השורה הפותחת "לִבִּי בְּמִזְרָח וְאָנֹכִי בְּסוֹף מַעֲרָב" מציבה את הניגוד המרכזי: לב מול גוף, מזרח מול "סוף" מערב – קצה העולם. המרחק הגיאוגרפי הוא גם מרחק נפשי.

• טעם החיים: "אֵיךְ אֶטְעֲמָה אֵת אֲשֶׁר אֹכַל" – שאלה רטורית: הקרע מוציא את הטעם מן היומיום. גם האוכל והנעימות אינם מנחמים.

• חבל וכבל: "צִיּוֹן בְּחֶבֶל אֱדוֹם וַאֲנִי בְּכֶבֶל עֲרָב" – הקבלה וצליל דומה (חבל/כבל): גם המקום הנכסף וגם הדובר נתונים תחת שלטון זר. הדובר מרגיש כבול.

• ההכרעה: בבית האחרון: "יֵקַל בְּעֵינַי… כְּמוֹ יֵקַר בְּעֵינַי" – ניגוד קל/יקר. טוב ספרד נעשה קל, ועפרות המקדש החרב נעשות יקרות. זו הכרעה ערכית ורגשית.

הסבר: הניגודים אינם קישוט: כל זוג (לב/גוף, מזרח/מערב, חבל/כבל, קל/יקר) מגביר את תחושת הקרע, והשאלות הרטוריות מראות אדם שאינו יכול לחיות בשלמות. המעבר משאלות בבית הראשון אל קביעה בבית האחרון יוצר תנועה מהתלבטות להחלטה.

סיכום: השיר מבטא געגוע עמוק ונאמנות לזיקה אל ירושלים, והופך את הקרע הפנימי לבחירה. כך שיר קצר בן שש שורות מכיל מסע שלם של נפש.

טעויות נפוצות

- לכתוב רק "יש ניגודים" בלי להסביר מה כל ניגוד מבטא
- להחמיץ את המבנה: שאלות ← הכרעה
- לפרש "עפרות דביר נחרב" כאדמה רגילה – דביר הוא קודש הקודשים במקדש
- להפוך את השיר לנאום – כתבו על הדובר ועל רגשותיו

שאלה 35 • בית בובות / הנריק איבסן

האם סיום המחזה "בית בובות" – עזיבתה של נורה את הבית – הוא סיום סגור או פתוח? נמקו בעזרת התפתחות דמותה של נורה ובעזרת שני רגעים מן המחזה, והסבירו מה משמעות הסיום.

טענה: סיום "בית בובות" סגור ופתוח בעת ובעונה אחת: הקונפליקט בין נורה להלמר מוכרע – היא יוצאת ומפסיקה להיות "בובה" – אבל עתידה, ועתיד המשפחה, נשארים לא ידועים. הכפילות הזאת היא בדיוק

משמעות הסיום.

• נורה בתחילה: במערכה הראשונה הלמר קורא לנורה בכינויי חיבה של ציפור קטנה ומתייחס אליה כאל ילדה מבזבזת. היא משחקת את התפקיד – אך מסתירה סוד: הלוואה שלקחה, בזיוף חתימה, כדי להציל את חייו.

• רגע ההתפכחות: כשהלמר קורא את מכתבו של קרוגסטד הוא מתפרץ ומאשים אותה, ודואג רק לשמו הטוב. "הנס" שנורה חיכתה לו – שיקח את האשמה על עצמו – אינו קורה. ברגע זה היא רואה את נישואיה כפי שהם.

• השיחה האחרונה: נורה מתיישבת לשיחה רצינית ראשונה ואומרת שהייתה "אשת-בובה" (בתרגום שלנו), תחילה בבית אביה ואחר כך בביתו. היא קובעת שקודם כול עליה להיות אדם.

• טריקת הדלת: הוראת הבמה האחרונה – דלת נטרקת – סוגרת את הסיפור כצליל חד, אך הלמר נשאר עם תקווה קלושה ל"נס הגדול מכולם". הקהל אינו יודע אם תשוב.

הסבר: מבחינת הקונפליקט – הסיום סגור: נורה הכריעה, ואין דרך חזרה למשחק הבובות. מבחינת העלילה – הוא פתוח: לא נאמר לאן תלך, ממה תתפרנס ומה יהיה עם הילדים. איבסן משאיר את השאלה אצל הקהל, וכך המחזה ממשיך להתווכח איתנו גם אחרי שהמסך יורד.

סיכום: משמעות הסיום היא לידה מחדש של עצמיות: נורה מעדיפה אי-ודאות חופשית על פני ביטחון כוזב. זו הסיבה שהסיום עורר סערה בזמנו – ועדיין מעורר דיון היום.

טעויות נפוצות

- לענות "סגור" או "פתוח" בלי לנמק משני הכיוונים
- לכתוב על נורה רק בסוף, בלי להראות את ההתפתחות מתחילת המחזה
- לשכוח שבדרמה אין מספר – הראיות הן דיאלוג והוראות במה
- לשפוט את נורה במקום לנתח את עיצובה

שאלה 36 • מאחורי הגדר / חיים נחמן ביאליק

כתבו המלצה מנומקת לחבריכם לכיתה לקרוא את הנובלה "מאחורי הגדר". התייחסו לשני היבטים ביצירה (למשל: הקשר בין נח למרינקה, משמעות הגדר, עולם הילדות מול עולם המבוגרים) והסבירו מדוע הם מדברים גם אל קוראים היום.

טענה: כדאי לקרוא את "מאחורי הגדר" כי זו נובלה על חברות ואהבה שצומחות דווקא במקום שבו המבוגרים בנו חומה – ועל המחיר הכואב של ויתור על הלב לטובת המוסכמות.

• החברות מעל הגדר: נח, ילד יהודי ממשפחה של סוחרי עצים, ומרינקה, ילדה יתומה שגדלה אצל זקנה נוכרייה בחצר הסמוכה, נפגשים בצדי הגדר. המשחקים והטיפוס עליה הופכים את המחסום לגשר – וזה רגע שכל קורא/ת זוכר/ת מילדותו.

• הגדר כסמל: הגדר היא גם קרשים ממשיים וגם סמל לחומות בין קהילות, בין מנהגים ובין חלומות. ככל שנח מתבגר, הגדר הופכת מגבול שאפשר לקפוץ מעליו למחסום שהחברה אינה מוכנה להזיז.

• ילדות מול בגרות: בילדות הכול אפשרי; בבגרות נח נכנע לרצון משפחתו ונישא כמקובל, ומרינקה נשארת מאחור. הסיום מעורר עצב ומחשבה על החלטות שמקבלים בגלל לחץ חברתי.

הסבר: שני ההיבטים יחד הופכים את הנובלה לרלוונטית: גם היום בני נוער פוגשים "גדרות" – בין קבוצות, בין שפות, בין ציפיות ההורים לבין רצונם. הנובלה אינה מטיפה; היא מראה באהבה ובכאב מה קורה כשמחסום גובר על קשר אנושי, ומשאירה לנו לשפוט.

סיכום: לכן אני ממליץ/ה בחום: "מאחורי הגדר" היא קריאה מרגשת, כתובה בעברית עשירה וציורית, שמזמינה כל אחד ואחת לשאול אילו גדרות בחיינו שווה לפרוץ.

טעויות נפוצות

- לכתוב "מומלץ, היה מעניין" בלי נימוקים מן היצירה
- לספר את כל העלילה במקום לבחור שני היבטים
- לשכוח את חלק הרלוונטיות להיום
- לנסח כמכתב לא מסודר – המלצה טובה בנויה: פתיחה, שני נימוקים, סיום

מערך שיעור – סדנת כתיבה לבגרות (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–5	פתיחה	שאלת השראה: "מה ההבדל בין לספר את העלילה לבין לנתח אותה?"
5–15	הדגמה	המורה מפרק/ת תשובת מופת אחת לטענה, ביסוס, הסבר וסיכום (צבעים שונים).
15–35	כתיבה	כל תלמיד/ה בוחר/ת שאלה אחת מהחוברת וכותב/ת בעזרת הפיגום.
35–42	בדיקת עמיתים	החלפת דפים ובדיקה לפי המחוון.
42–45	כרטיס יציאה	מילוי כרטיס היציאה.

שיעור כפול (90 דקות)

- 0–10 פתיחה ומשחק "בונים פסקה" באתר
- 10–30 הדגמה והשוואה בין תשובה חלשה לתשובת מופת
- 30–65 כתיבת שתי תשובות (סיפור + שירה או דרמה)
- 65–80 בדיקה עצמית ובדיקת עמיתים לפי המחוון
- 80–90 סיכום, טעויות נפוצות וכרטיס יציאה

חוברת תלמיד – שאלון 8281

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

ענו על השאלות לפי הנחיית המורה. בכל תשובה: טענה ← ביסוס ← הסבר ← סיכום.

חלק א' – סיפור קצר ושירה

שאלה 1 • יגון / אנטון צ'כוב

בסיפור "יגון" מעוצבת ביקורת על חברה שאינה מקשיבה לכאבו של היחיד. הראו כיצד באה הביקורת לידי ביטוי בשני אמצעים לפחות (למשל: המפגשים של יונה עם הדמויות, תיאורי השלג והעיר, הסיום), והסבירו מה הסיפור מעורר בקוראים.

פיגום

1. כתבו משפט טענה: "בסיפור 'יגון' מעוצבת ביקורת על..."
2. בחרו שני מפגשים או אמצעים, ולכל אחד: מה קרה? מה נאמר?
3. הסבירו: מה זה מלמד על החברה? ("הדבר מראה ש...")
4. הוסיפו את הסיום: למה דווקא הסוסה מקשיבה?
5. סכמו: מה הסיפור מעורר בנו?

שאלה 2 • מדירה לדירה / ש״י עגנון

המספר בסיפור "מדירה לדירה" עובר מהסתגרות ובריחה מן הרעש אל קשר אנושי. הסבירו כיצד מעוצב השינוי שחל בו, והתייחסו לתפקידו של התינוק ולמשמעות שתי הדירות.

פיגום

1. פתחו: "בתחילת הסיפור המספר..." (תכונה + הוכחה)
2. תארו את המפגש עם התינוק: מה הרגיש? למה?
3. השוו בין שתי הדירות בטבלה קטנה: רעש/שקט, חיים/קיפאון
4. תארו את החזרה ואת משפט הסיום
5. סכמו: מה השתנה ומה הסיפור מלמד?

שאלה 5 • ליבי במזרח / רבי יהודה הלוי

השיר "ליבי במזרח" מעצב קרע בין המקום שבו נמצא הדובר לבין המקום שאליו נמשך ליבו. הסבירו כיצד הניגודים בשיר מבטאים את מצבו הנפשי של הדובר, ומהי ההכרעה שבסוף השיר.

פיגום

1. טענה: "השיר בנוי על ניגודים המבטאים..."
2. בחרו שני ניגודים – צטטו מילים ספורות מכל אחד
3. הסבירו: איזה רגש כל ניגוד מבטא?
4. הראו את המעבר משאלות להכרעה בבית האחרון
5. סכמו: מה השיר אומר על געגוע וזהות?

חלק ב' – דרמה

שאלה 35 • בית בובות / הנריק איבסן

האם סיום המחזה "בית בובות" – עזיבתה של נורה את הבית – הוא סיום סגור או פתוח? נמקו בעזרת התפתחות דמותה של נורה ובעזרת שני רגעים מן המחזה, והסבירו מה משמעות הסיום.

פיגום

1. הגדירו במשפט: מהו סיום סגור ומהו פתוח
2. תארו את נורה בתחילה (רגע אחד)
3. תארו את נקודת המפנה (המכתב ותגובת הלמר)
4. נתחו את השיחה האחרונה ואת טריקת הדלת
5. הכריעו ונמקו: מה משמעות הסיום?

חלק ג' – נובלה

שאלה 36 • מאחורי הגדר / חיים נחמן ביאליק

כתבו המלצה מנומקת לחבריכם לכיתה לקרוא את הנובלה "מאחורי הגדר". התייחסו לשני היבטים ביצירה (למשל: הקשר בין נח למרינקה, משמעות הגדר, עולם הילדות מול עולם המבוגרים) והסבירו מדוע הם מדברים גם אל קוראים היום.

פיגום

1. פתיחה: למי ההמלצה ומה המשפט המושך שלכם
2. נימוק 1 + דוגמה מהנובלה + הסבר
3. נימוק 2 + דוגמה + הסבר
4. קשר להיום: איפה אנחנו פוגשים "גדרות"?
5. סיום: קריאה לפעולה בשורה אחת

כרטיס יציאה – שאלון 8281

- דבר אחד חדש שלמדתי היום:
- שאלה אחת שעדיין מעסיקה אותי:
- מ-1 עד 5, עד כמה אני מרגיש/ה מוכן/ה לשאלה כזו בבחינה? ___